

Nikola Gučetić (Gozze)

(1610-1910)

Napisao

O. A. BAČIĆ

dominikanac

Preštampano iz „Smotre Dalmatinske“

U ZADRU

Nagragjena tiskarnica Petra Jankovića

1910.

K - $\frac{684}{1957}$

303.972

Tiho, skoro neopaženo na 24. januara ove godine navršilo se je trista godina, da je umro glasoviti dubrovački učenjak *Niko Vidov Gučetić-Gozze!* Kao da kod nas niko za njega i ne haje! — Osim jednog članka, što je o njemu napisao g. S. K. u „Smotri Dalmatinskoj“ br. 7. ove godine, malo se je ko sjetilo ovdje kod nas u Dalmaciji, da mu oživi uspomenu i da mu današnji naraštaj dađe dužnu počast! A ipak on ne zaslužuje ovakovo nehajstvo!

Nikola Gučetić pripada onom kolu dubrovačkih učenjaka, koji koncem XVI. i početkom XVII. vijeka svojim djelima proslaviše mali Dubrovnik i našem narodu pribaviše časno mjesto u književnom svijetu kod stranih naroda. — Pravedno je dakle, da se osobito ove godine malo pobliže s njim upoznamo i oživimo njegovu uspomenu među nama; tim više pak ovo on zaslužuje, što ovih zadnjih godina nekoji učenjaci stadoše da proučavaju njegova djela i da ih iz zaboravi uskrisuju. ¹⁾

¹⁾ O tom vidi: „Dr. Mih. Vujić“, Ekonomno-politički pogledi Dubrovčanina Nikole Vida Gučetića iz druge polovine XVI veka. Sr, Karlovci, 1900.

Sastavljajući ovu Gučetićevu biografiju, kupio sam podatke dijelom po arhivu stare dubrovačke republike, dijelom iz samih njegovih knjiga, a osobito sam se pak poslužio djelom glasovitog dubrovačkog historičara O. Serafina Cerve: *Bibliotheca Ragusina, in qua Ragusini Scriptores eorumque gesta et scripta recensentur*. Tom. III. pag. 281—295; čiji vlastoručni rukopis čuva se u biblioteci O. O. Dominikanaca u Dubrovniku. ¹⁾

Nikola Gučetić potječe od stare vlasteoske dubrovačke porodice, iz koje izigjohše i prije i poslije njega mnogi umni državnici i književnici. On se rodi u Dubrovniku g. 1549. ²⁾ Ocu mu je bilo ime Vito, a majci Marija. Možda radi toga, što mu se otac zvao Vito, njegovi savremenici nazivahu ga *Vitović*.

Imao je brata imenom Ivana, ³⁾ ali regbi, da mu je ovaj brat već bio preminuo prije g. 1588, bar bi

¹⁾ Osim Cerve još su pisali o Nikoli Gučetiću: „Sebast. Dolci“, O. M. Fasti litterario-Ragusini. Venetiis 1767. str. 48—49. — „Fr. Appendini“, Notizie istorico-critiche sulle antichità, storia e letteratura de' Ragusei. Ragusa 1803. Tom. II. str. 66—70. — „S. Gliubich“, Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia Vienna 1856 str. 167—168. — „V. Adamović“, Gragja za istoriju dubrovačke pedagogije. Zagreb, 1885. str. 33—39. — Kao učenjaka spominju ga još živa u svojim djelima njegovi savremenici; „Fr. Serafin Razzi“ u svojoj: „La storia di Ragusa“, nanovo preštampana pod ovim naslovom: Fr. Serafino Razzi O. P. La storia di Ragusa scritta nuovamente in tre Libri. Preceduta dagli Appunti biografico-critici del Pr. Lodovico Feretti O. P. Con Introduzione, note e Appendice cronologica del Prof. G. Geleisch. Ragusa 1903. str. 191 — „Mauro Orbini“: Il Regno degli Slavi Pesaro 1601. str. 198.

Dužnost mi je, da se ovdje osobito zahvalim i g. prof. J. Geleichu, direktoru dubrov. državnog arhiva, koji mi je velikom susretljivostu bio pri ruci u istraživanju ovih podataka.

²⁾ Sabo Dolci u napomenutom djelu kaže, da je Gučetić umro g. 1610. a da mu je onda bilo 65 godina; po njemu dakle Gučetić se je rodio g. 1545.

³⁾ „Hebbe fratello per nome Giovanni“, tako Fr. Ambrosius Gozze (živio 1563—1632) u „Arbor nobilis familiae Gozeanae“ kod Cerve str. 294.

se tako moglo zaključiti iz oporuke očeve, koju je učinio one godine na 25. marta. U oporuci nema spomena drugoga brata, već se spominje samo Nikola. Naprotiv imao je više sestara, od kojih su nekoje bile redovnice; a jedna, imenom Marija, bila je udata za Savina Stjepana Palmotića. ¹⁾

Nikola zadobi svoju prvu nacrtanu u Dubrovniku; a to je onda lako bilo, jer za ono doba bijaše u Dubrovniku dosta vrijednih nastavnika. Neki njegovi biografi, kao Cerva i Appendini, tvrde, da Nikola nije nikada pohagjao nijedne visoke strane škole; dapače da nikada nije prekoračio ni granice svoje male domovine, već da je sve svoje duboko i stranano znanje stekao u Dubrovniku. Ovu svoju tvrdnju, regbi, da oslanjaju na svjedočanstvo Alda Manucija, savremenika Nikolina. — Aldo Manucije, glasoviti tipograf, izdao je nekoliko Gučetićevih djela. U Nikolinu djelu: *Dello stato delle Repubbliche*, koje je Aldo tiskao u Mlecima g. 1591. na koncu nalazi se Aldova bilješka: *Ai lettori*. U ovoj bilješki Aldo opominje či-

¹⁾ 1592, indictione quinta, die vero X mensis Januarii, Ragusii — Hoc est testamentum quondam Ser Viti Joannis Gotij patritij Rhagusini nudiustertius defuncti ..

In Christi nomine Amen. Anno ab eius salutifera nativitate 1588. Indictione prima, die vero 25 martij, Rhagusij in domo Testatoris infrascripti Ritrovandomi io Vito di Giovanni Gozze vecchio di età ma però sano del mio intelletto .. Item lasso che delli miei beni siano dati ogni anno a ciascuna delle mie figliuole Monache Scudi di oro due e mezzo durante le vite loro, et altritanti voglio che siano dati alla mia sorella Abbatesa nel Monasterio di S. Marco ogni anno durante la sua vita, oltra di questo voglio et ordino che Ser Nicolò mio figliuolo, lo quale faccio mio herede universale, debba le dette mie figliuole e sue sorelle soccorrere delle cose necessarie nella loro infirmità. Item lascio a donna Maria mia consorte ducati d'oro cinquanta per amore, lascio a Ser Savino Stefano di Palmotta mio genero ducati cinque per amore, et altritanti a donna Maria mia figliuola e sua consorte .. — Testamenta Notariae 1588*, pag. 138 u arhivu dubrovačke republike.

tatelje, da uzmu u obzir auktora ako ne zadovoljava njihove visoke umove, pošto auktor non mai vide le mura di Padova, nè di Bologna, nè d'alcun' altro studio famoso fuori della sua patria, fondata sopra un alto lido del mare et sotto l'aspro Monte di Vergato; perchè più di meraviglia, che di riprensione degno douerà sempre essere stimato, hauendo egli acquistato questa cognitione più in casa, con la propria industria, senza precettore, che fuori con l'aiuto altrui...

Nego ova tvrdnja Nikolinih biografija nama izgleda malo sumnjiva, a to s toga, što bi se moglo na temelju jednog drugog savremenog svjedoka, sve drugo zaključiti; da je naime Nikola Gačetić, kao i mnogi drugi Dubrovčanin onoga doba, bio u Italiji i ovdje svršio svoje nauke. Taj savremeni svjedok jest dominikanac Serafin Razzi. Razzi, i ako stranac Italijanac, ipak je u Dubrovniku proživio dvije godine (1587—1589) i uživao veliki ugled i kod senata i kod klera. On se je osobno poznao sa Nikolom. Za ovo osobno poznavanje Razzijevo sa Nikolom imamo svjedočanstvo najprije jednu vlastoručnu Razzijevu bilješku.

U dominikanskoj biblioteci u Dubrovniku nalazi se jedna Gačetićeva knjiga, štampana u Mlecima g. 1580, a naslov joj je: *Nicolai Viti Gozzii Patritii Reip. Ragusinae commentaria in Sermonem Aver. de substantia orbis etc.* Na drugoj nepaginiranoj stranici ove knjige čita se ova bilješka napisana rukom Razzijevom: *L'autore donò questo libro a F. Serafino Razzi, et egli nel partir suo di Raugia, l'anno 1589. ne fe Presente al R. p. lettore F. Benedetto.* ¹⁾ — Drugi

¹⁾ Ovaj Fr. Benedetto po je svoj prilici onaj, o kojemu isti Razzi na str. 207 svoje „Storia di Raugia“ kaže: *Vive oggi, fra gl'altri Padri di San Domenico il Reuerendo Lettore veterano e Baccelliere, F. Benedetto, Musico et Organista, diuoto seruo di Dio,*

dokaz poznavanja Razzijeva sa Nikolom i njihova megjusobna prijateljstva nalazimo u Nikolinoj knjizi *Dello Stato delle Repubbliche* na str. 288., gdje kaže o Razzi... *et particolarmente è stato dichiarato con molta dottrina dal Reuerendo Padre Rafael Razzi Fiorentino da me molto amato in quel suo bel trattato di cento casi di coscienza: caso 41.* U istinu ovdje Gačetić zove Razzi'a Rafaelom namjesto Serafinom, ali to je pogreška, pošto navagja Razzijevo djelo, koje je prvi put bilo štampano u Firenci g. 1578. ¹⁾

Razzi je dakle lično poznao Nikolu i bio njegov prijatelj; Razzi je dakle bio u stanju da bude dobro obavješćen o životu Nikolinu, da upozna gdje je mladost sproveo i nauke svršio. — A što Razzi kaže o mladosti i naukama Nikolinim? Čujmo!

U svojoj *Storia di Raugia*, objelodanjenoj koju godinu poslije svoga polaska iz Dubrovnika, spominje nekoje živuće dubrovačke književnike, između kojih i Nikola Gačetića, te o njemu veli ovo: *Il signor Niccolò Vito di Gozzi, gentil'huomo e giouane d'eccelente ingegno e letteratura, come quegli che più anni ha dato opera à gli studii in Padova et in altre città d'Italia, ha scritto egli ancora più opere, così nella latina, come nella volgare e Toscana lingua, parte delle quali sono stampate in Venezia, e singolarmente sopra le Meteore d'Aristotele e sopra Economica e gouerno della famiglia.* ²⁾

confessore di nominanza, gratiosissimo a i Senatori, per sua incolpata vita e molta letteratura et in somma, ornamento singolare di quella casa. Inače on se zove „Fr. Benedikt Babić“. O njemu vidi „Cerva“, o. o. Tom. I str. 155—158.

¹⁾ Vidi: „P. Lodovico Ferretti dei Pred.“ Fra Serafino Razzi. (1531—1611) — (Dal Rosario Memorie Domenicane anno XX) Firenze, 1903, str. 45.

²⁾ Vidi bilješku I. u na str. 4.

Iz ovoga Razzijeva svjedočanstva čini se, da se može zaključiti, da je Nikola svoje nauke svršio u Italiji, te s toga da nije ispravno opće mišljenje, da Nikola nije nikada prekoračio granice svoje domovine.

Takogjer izgleda sumnjiva još jedna zgoda iz mladosti Nikoline, a nekoji je njegovi biografi pripisuju kao stalnu. Ta zgoda bilo bi dopisivanje Gučetićevo sa glasovitim Pavlom Manucijem, kad mu je tek bilo 12 godina.

Cerva, a za njim Appendini, pripisuju jedno pismo Pavla Manucija upravljeno Gučetiću kao odgovor na njegov list. Ondje između ostalog Manucije se raduje sa Gučetićem radi njegove nauke i govornništva; napose pak čestita Dabrovniku, koji on njegovom slavom uzveličava. Raduje se i sam sobom, što posjeduje takvog prijatelja, kojega cijeni više nego ikoje drugo svjetsko blago. Ni sami rimski imperatori nijesu oćutjeli tolike slasti u svojim triumfima, koliku je on oćutio, kad je pročitao onaj dio Nikolina pisma, u kojemu mu kaže, da mu se veoma mili njegov književni rad. Dapače da je Nikola drukčije sudio u tom pogledu, on bi namah bio promijenio smjer i slijedio Nikoline savjete. A pošto vidi, koliko Nikola može, moli ga, neka što napiše, što će ostati potomcima. Napokon zaključuje list ovim riječima: Tvrd je i preveć okrutan svaki, ko te ne ljubi osobitom ljubavlju, pošto si okićen tolikim slatskim prednostima duha. Ja ti sa svoje strane obećajem osobitu ljubav i vječnu čast. *Ferus enim et ferreus nimis est, qui te singulari amore non amat tot praeditum suavitatibus ingenii. Ego tibi a me singularem benevolentiam et perpetuum tui nominis observantiam polliceor.*

I ako nećemo sumnjati o autentičnosti ovoga pisma, jer kako Dolci kaže, ovo je pismo drugo u IV. knjizi *inter Epistolas Pauli Manutii*, ipak je sumnjivo, da je ovo pismo pisao Manucije Gučetiću, kad mu je tek bilo 12 godina. Čini se nešto preveć, da ovako piše jedan učenjak, kakav je bio Pavao Manucije, dječaku, kojemu je tek 12 godina. Ova se sumnja još više povećava, što Cerva kaže, da je onda Nikoli bilo 12 godina; Appendini 15; a Dolci 16. Svakako pismo je datirano i kod Cerve i kod Appendinija g. 1561, dakle kad je Nikoli bilo 12 godina; a to je upravo ono, što Cerva i ističe. Uzme li se pak, da se je Gučetić rodio g. 1545. kako to Dolci kaže, ¹⁾ onda stvar postaje vjerojatnija, jer je onda zbilja Gučetiću bilo 16 godina, a s onakovim mladostom Manucije mogao je stupiti u ućeno dopisivanje.

I u istinu Gučetić kao još mlad ćovjek bijaše stekao izvanrednu naobrazbu, kako to možemo zaključiti iz njegovih ćjela, između kojih jedno sastavlja, — kako ćemo vidjeti — kad bijaše tek prevaćio ćvadesetu ćodinu.

Koje se je ćodine ćženio, ne zna se; ali za ženu bijaše ućeo Mariju Gundulić, koja je bila velika prijateljica glasovite *Cvijete Zuzzori*. Ovo nam njezino prijateljstvo sa Cvijetom Zuzzori svjedoći posveta, koja se nalazi na poćetku knjige Gućetićeve: *Sopra le Metheore d' Aristotele*. U posveti se kaže, da je onu knjigu Mariji poklonio njezin muž, a ona u znak štovanja i ljubavi posvećuje je Cvijeti. Posveta se poćinje ovim rijećima: *Alla non men bella che virtuosa e gentil donna Fiore Zuzori in Ragugia*. Posveta je

¹⁾ Vidi bilješku 2.u na str. 4.

potpisana: *Di Raugia alli 15 di Luglio 1582. Affezionatissima e devotissima Maria Gondola.*

Sa Marijom je Nikola imao sina, koji se zvao Vito. Ovaj se bijaše oženio za Ann, kćer Dominika Ragnine, koji je bio veliki Nikolina prijatelj. Vito nadživi oca samo dvije godine, jer umrije u Jakinu g. 1612. ¹⁾ Je li imao i drugih sinova i kćeri, nije mi pošlo za rukom ustanoviti, nu vjerojatno je, da drugih barem sinova nije imao. Cerva kaže, da je grana Nikoline porodice izumrla već u sedamnaestome vijeku. *Filium genuit Vitum, qui eius genus propagavit, patrum nostrorum memoria extinctum.*

Kako Nikola bijaše navršio godine, koje se zahtijevahu za državne službe u republici, namah mu bijahu jedna za drugom povjerene. Od g. 1571. pak sve do njegove smrti nahodimo ga kako skoro svake godine obnaša sad jednu a sad drugu javnu službu. Očiti znak, kako su ga njegovi sugrađani cijenili i častili.

Najvišu je čast u republici obnašao ništa manje nego sedam puta! Prvi je put bio izabran rektorom republike g. 1589. za mjesec oktobar. Ona kad je prvi put postao rektorom, bijahu mu i otac i majka živi. ²⁾ Rijetki slučaj u povjesti dubrovačkoj, kako to Cerva opaža. Kao što je ponovo vršio rektorsku čast, tako je to isto bilo i sa drugim častima u republici. ³⁾

¹⁾ „Hebbe un figlio per nome Vito che mori in Ancona del 1612 di Febraro“, tako Fr. Ambrosius Gozze u „Arbor nobilis familiae Gozeanae“ kod Cerve str. 94.

²⁾ Otac mu je umro na 8 januara 1592

³⁾ Donosim ovdje nekoje glavne državne službe, koje je Gučetić kroz razne godine svoga života do pred samu svoju smrt obavljao. Bilježim ih onako, kako su unesene pod raznim naslovima u knjizi: „Specchio del Maggior Consiglio dell'anno 1500“, i u o-

No i ako je Gučetić više manje bio skoro uvijek zabavljen javnim poslovima, ipak se je uz sve ove razne zaposlenosti on uvijek ozbiljno bavio naukom, neprestano čitao i učene knjige pisao. Ljubav za naukom, koja ga obuzme u mladosti, ne ostavi ga kroz sve dane njegova života. On je neprestano radio na književnom polju i plod onog njegovog književnog rada mi većinom i još danas posjedujemo. Razzi, a tako i Orbini kažu, da je Nikola pisao na tri jezika: latinski, talijanski i hrvatski. Od njegovog književnog rada na hrvatskom jeziku ne posjedujemo više nijednog spomenika; a od njegovih radova na latinskom i talijanskom imamo toga još dosta!

Prvo svoje djelo sastavi u 21. godini svoga života a filozofskoga je sadržaja; komentirao je naime knjigu arapskog filozofa Averoa (Ibn Roschd): *De substantia Orbis*. No i ako je ovu knjigu sastavio, ka! mu je bilo tek 21. godina, kako to on sam kaže u

noj, koja nosi isti naslov od g. 1600. „Rectores:“ 1589, octob. Sr. Nicolaus Viti de Gozze; 1593. (oktobra); 1596 (junija); 1600. (aprila); 1603 (aprila); 1606 (marta); 1609 (junija); — „Consiglieri XI del minor consiglio:“ za godinu 1595: Sr. Nicolaus Viti de Gozze; tako za god. 1598, 1602, 1605, 1608 — „Judici VI del criminal:“ za god. 1590: Sr. Nicolaus Viti Gotij; isto za g. 1593 — „Providitori 5 della città:“ za g. 1603: Sr. Nicolaus Viti de Goze, izabran na 25 februara mjesto pok. Ser Lutianus Francisci de Caboga; opet za g. 1606 i 1609 — „Consoli VI de le cause civili:“ za g. 1586: Sr. Nicolaus Viti de Goze; isto za g. 1592, 1604, 1607, 1610, gdje stoji napisano: † Ser Nicolaus Viti de Goze. — „Pregato:“ za g. 1539: Nicolaus Viti de Goze; isto za g. 1600. die X Martij; isto za g. 1601, die 14 Majj. — „Aducati III. del Commun:“ za g. 1575: Sr. Nicolaus Viti de Goze — „Aducati VI del proprio:“ za g. 1571: Sr. Nicolaus Viti de Gozze; isto za g. 1576, 1580, 1583, 1601 — „Massari III. de le Biave del commun:“ za g. 1578, „thesaureri III. de Sancta Maria:“ za g. 1594 — „Procuratorj III. di santa Maria:“ za g. 1608: Sr. Nicolaus Viti de Goze die XXVI martij — „Camerlengi IV. del Commun:“ za g. 1585 — „Cecheri IV:“ za g. 1597. — „Officiali III. de l'arte de lana:“ za g. 1588, 1591, 1594

drugoju svojoj knjizi, ¹⁾ ipak je ne objelodani nego g. 1580. skupa sa druga dva svoja djela, a to su: *Commentaria in propositiones authoris de causis i Quaestio de immortalitate intellectus possibilis contra Alexandrum Aphrodisaeum*. Sve ovo, kako rekosmo, objelodani g. 1580 u jednoj knjizi pod ovim naslovom: *Nicolai Viti Gozzii patritii Reip. Ragusinae commentaria in sermonem Aver. De Substantia Orbis, Et in Propositiones de causis. His accessere Rerum scitu maxime dignarum Indices copiosi. Cum privilegio. Venetiis apud Bernardum Juntam, 1580.*

Nastajne godine objelodani drugu knjigu i to na talijanskom jeziku takogjer filozofskog sadržaja a naslov joj je: *Dialogo d' Amore detto Anthos secondo la mente di Platone, composto da Nicolo Vito di Gozze nuouamente posto in luce. In Venezia appresso Francesco Ziletti 1581.* — U djela vode razgovor dvije prijateljice već nama poznate: Cvijeta Zuzori i njegova žena Marija rogi. Gundulić.

Iste godine dade tiskati takogjer u Mlecima drugu knjigu: *Dialogo della Bellezza detto Anthos secondo la mente di Platone, composto da M. Nicolo Vito di Gozze gentil huomo Raguseo. In Venezia appresso Francesco Ziletti 1581.* — Knjigu posveti Niki Zuzori, sestri Cvijetinoj koja je stanovala u Jakinu. U posveti hvali Cvijetu i ističe njezine kreposti i sposobnosti. Koliko ovu, toliko prijašnju knjigu, kaže Cerva, da je sastavio g. 1577, a tek poslije četiri godine stampao. ²⁾

¹⁾ U knjizi: „Sopra le Metheore d' Aristotele“, u kojoj raspravlja on i Monaldi, na str. 35.b stoji: „Monaldi:“ Mi ricordo haver visto in quei vostri Commenti sopra il sermone de Substantia Orbis, che della Galaxia seguite l'opinione d' Alberto. „Gozze:“ Vi dirò, allora sono stato giovane di vintiun'anno, quando feci quei Commenti et ancor non haueruo...

²⁾ Ove dvije knjige, to jest „Dialogo d' amore“ i „Dialogo della bellezza“, nijesam mogao dobiti, već sam ih po Cervi opisao,

Kad mu je bila 31. godina sastavi djelo o meteorima Aristotelovim, a štampa ga poslije četiri godine pod ovim naslovom: *Discorsi di M. Nicolo Vito di Gozze, gentil' huomo Raguseo dell' Academia de gli Occulti, Sopra le Metheore d' Aristotele, ridotti in dialogo et divisi in quattro giornate. Interlocutori esso M. Nicolo di Gozze e M. Michiele Monaldi. Con privilegio. In Venetia 1584. Appresso Francesco Ziletti.* — Ovo djelo, kako gori spomenuh, njegova žena praveti Cvijeti Zuzori, a u njem raspravljaju, kako se vidi iz naslova, on — Nikola — i Miše Monaldi. ¹⁾ Cerva kaže, da je ovo djelo Gučetić sastavio, kad mu je bilo 36 godina, ali on sam na jedan prigovor Monaldijev odgovara izmogu ostaloga: „ma io queste immagini non ho visto mai, et sono pure trentann'anno hoggi della vita mia...“ str. 97. Tako isto Cerva piše, da je knjigu stampao g. 1585, dočim na naslovu stoji g. 1584.

Kuga, što je ne znam koje godine harala u Dubrovniku i po okolici, ²⁾ pruži mu zgodu, da se dade na tumačenje pokorničkih psalama. U onim svojim tumačima bavi se takogjer i sa teološkim pitanjima, osobito sa onima, što bijaše uzbuđio protestantizam onoga vijeka. — Ove svoje komentare pokorničkih psalama izdada g. 1589. a nose ovaj naslov: *Discorsi della penitenza sopra i sette salmi penitentiali di David, di M. Nicolo Vito di Gozze gentil' huomo Raguseo. Ne quali, oltre a la piena cognitione della salutifera penitenza, si confutano alcune opinioni de gli heretici et par-*

¹⁾ Miše Monaldi, filozof, matematičar, pjesnik bijaše veliki Gučetićev prijatelj, te ga ponovno spominje u svojim djelima. Umro je g. 1592. a pokopan je u sakrestiji Dominikanaca u Dubrovniku Vidi Cerva o. c. str. 201.

²⁾ Možda je to bila kuga, što je harala u Dubrovniku g. 1571, ili koja poslije nje Vidi: „G. Geleisch:“ Delle Istituzioni marittime e sanitarie della repubblica di Ragusa, Trieste 1882, str. 56.

ticolarmente in materia della predestinatione. In Venetia presso Aldo 1589.

Djelo je posvetio papi Sikstu V. U posveti ističe osobito vjernost i ođanost Dabrovčana prama rimskoj crkvi, pak ovako zaključuje: Questa dunque antica osservanza nostra verso la santa Sede Romana, questa fedeltà, che sempre olla Chiesa Romana habbiamo hauuta, m' ha spinto nuouamente di mostrarvi, Padre Santo, la molta costanza che dura in noi, dedicandovi questi miei Discorsi della Penitenza, che da me furono fatti mentre la città nostra e 'l territorio era infestato dalla peste, hauendo voluto fargli palese la molta riuerenza con la quale un vostro humilissimo seruo in questo picciol angolo della Dalmatia humilmente ui baccia i santi piedi. — Da Ragusa il primo dell' anno 1589.

Iste ove godine objelodani drugu knjižicu: Governo della Famiglia di M. Nicolò Vito di Gozze gentil'huomo Raguseo, accademico occulto: nel quale breuemente trattando la uera Economia s' insegna non meno con facilità che dottamente il Gouerno non pure della Casa tanto di Città, quanto di Contado, ma ancora il uero modo di accrescere et conseruare le ricchezze. — Con una Tauola delle cose più notabili. — Con priuilegio. In Venetia 1589. Presso Aldo.

Knjižicu je posvetio: Al Magnifico Signor Nicolò Aloviz di Gozze, suo cugino honorando. Sastavio ju je u obliku dialoga, a to izmegju njega i vlastelina Stjepana Nikole Bona. — Pošto je porodica Gučetić od starina posjedovala krasnu villu na Trstenomu, koja još i danas opstoji, mora da je onamo i Nikola često zalazio, dapače u onoj villi ova je knjižicu i sastavio, kako se to vidi nazrah na početku same knjižice. On veli: Essendomi trouato nella Stagione di Primavera nella mia Villa in compagnia del Molto Magnifico Si-

gnor Stefano Nicolò di Bona Gentil'huomo nostro e mio caro amico, doue doppo alcuni solazzi e piaceri che li belli e leggiardi luoghi di Villa sogliono recare et specialmente in quella Stagione, postomi all' ombra d' una bella Selice a canto d' un Ruscello di limpida acqua, mi pregò ragionare della Economica Disciplina; alli suoi prieghi sodisfar uolsi... Ovaj opis potpuno odgovara villi na Trstenomu.

Na 5. decembra 1590 bi izabran za papu kardinal Sfondrato iz Cremona a nazove se Gregorom XIV. Ovaj izbor razveseli veoma Dabrovčane; jer jedan ogranak porodice Sfondrato bijaše se od mnogo godina preselio u Dubrovnik i ondje još opstojao. Zbog toga ovaj izbor Sfondrata smatrahu kao nešto domaćega.

I Nikoli ovaj izbor pruži priliku, da posveti novom papi jedno od svojih najboljih i najslavnijih djela, a bavi se političkom ekonomijom. Ovom djela nadoda još dva mala djelca i štampa sve pod ovim naslovom: Dello stato delle Repubbliche secondo la mente di Aristotele con essemi moderni. Giornate otto. Di M. Nicolo Vito di Gozzi, Gentilhuomo Raguseo, Accademico occulto. Con CCXXII avertimenti civili dell' istesso, molto curiosi et utili per coloro che gouernano Stati. — Et nel fine una Apologia dell' Honor ciuile, con i Sommarij a ciascuna Giornata et la Tauola delle cose più notabili. Con privilegio. In Venetia 1591. Presso Aldo.

Ovo djelo, i ako je štampano g. 1591. ipak ga Gučetić bijaše prije koju godinu napisao i za štampu priprazio; dapače, kako se vidi iz posvete knjižice: Governo della Famiglia, djelo je bio sastavio još prije nego i ovu knjižicu, ali ga je držao „u tminama svojih spisa“. — U posveti ističe osobito odnošaje Dabrovčana prama obitelji Sfondrato, onda radost i ve-

selje njihovo, kad je on postao papom. Spominje i to, da, dok je papa bio još kao kardinal u Cremoni, dubrovačka vlastela, kad bi došla k njemu da mu se poklone, on bi se uvijek cijenio kao da je jedan od njihovih, govoreći: mi Dubrovčani, *noi altri Ragusei*. Posveta je datirana: U Dubrovniku na 1. julija 1591.

I ova je knjiga sastavljena u obliku dijaloga, a raspravljaju: on i Dominik Ragnina, naš pjesnik. Između obitelji Nkoline i Dominikove, kako vidjesmo, opstojahu tijesni odnošaji. Iza posvete dolazi popis imena raznih pisaca, koje navagja u ovoj knjizi, ima ih ništa manje nego 86, a ipak nijesu svi navedeni. Cerva primjećuje, da u ovoj knjizi tako slijedi nauku sv. Tome Akvinskoga, kao da se je zakleo na njegove riječi, i kao da je htio istaknuti, nek se vidi, kako je on vjeran učenik njegov.

Razna djela Nikolina razniješe njegovo ime na daleko; cijenjahu ga ne samo u domovini, nego i izvan nje. Jedan između njegovih cijenitelja izvan domovine bijaše i glasoviti kardinal *Robert Bellarmino*, koji ga je tako cijenio, da je i njegovim Mecenom postao i s njime bio u književnom dopisivanju do konca života. Zadnjih godina šestnaestoga vijeka Nikola započne da tumači psalme; a počeo bijaše napisao tumač prvome psalmu, preko vikara dubrovačkog nadbiskupa pošalje svoj rukopis Bellarminu u Rim, da mu ga on prividi i odobri. Bellarmin mu odobri tumač i osokoli ga na daljnji rad. Gačetić onda g. 1600. dađe tiskati taj tumač pod ovim naslovom: *Nicolai Viti Gozzii Patritii Reip. Ragusinae in primum Psalmum Comentarius. Venetiis apud Franciscum Barilettum 1600*, i knjigu posveti istom kardinalu. ¹⁾

¹⁾ Ni ova knjiga nije mi bila pri ruci, već naslov i predgovor erpio sam iz Cerve.

Iz posvete doznajemo, kako mu je Bellarmin nazad ne vele vremena javio, da ga je papa imenovao kardinalom, no da ga ta čast straši, pošto sa sobom donosi dosta zaposlenosti, radi kojih ne će moći služiti Bogu onim žarom, kako to treba. — Značajno je, što sad Nikola na ovo odgovara kardinalu u posveti. On kaže, da ako se kardinal, koji je toliko dostojna osoba, smatra opterećen čašću, koja mu je skoro od neba podata, što mora da reče on, koji je pritisnut upravom državnih posala? Što drugo, nego da je njegovo vječno spasenje u pogibelji? S toga on pada na koljena i vruće moli kardinala, da bi se za njega zauzeo kod sv. Oca pape i izvojštio mu kakvo apoštolsko pismo, po kojemu bi on bio oslobođen unaprijed od svake državne službe u republici, za koju je on inače spravan i svoju krv proliti, kad bi to bilo potrebno. Ovim oslobođenjem njegovim republika ne bi ništa pretrpjela, jer u njoj ima toliko vrijednih senatora, koji se odlikuju i vrijednošću i učenošću mnogo većom, nego li je njegova.

Naravno je, da ova njegova želja nije bila uslišena, te je on i dalje državne službe obavljao sve do smrti. ¹⁾

Ovo zadnje djelo donese Nikoli iz Rima neobično odlikovanje! Po putu kardinala Bellarmina papa Klement VIII. imenova ga doktorom filozofije i magistrum teologije. Stvar zaista onda vrlo rijetka!

Pošto bijaše postigao ovo novo i izvanredno odlikovanje, kaže Cerva, dađe se na dalje tumačenje psalama, te već naredne godine izdađe novu knjigu, koja sadržavaše komentare nekih psalama. Knjiga nosi ovaj naslov: *Nicolai Viti Gozzij Patritii Reip.*

¹⁾ Vidi prednju bilješku iz koje se vidi, kako je i dalje služio republici.

*Ragusinae Commentarii in tres Psalmos XV. XXV. et CXXVI. ad Robertum Cardinalem Bellarminum. Vene-
tiis 1601. Ad signum Ecclesiae. I ovu je knjigu posva-
tio Bellarminu, kao svome Mecenatu: Illustrissimo ac
Reverendissimo Roberto Bellarmino S. R. E. Cardinali
suo Mecenati Nicolaus Gozzeus Viti filius Patritius Ra-
gusinus sacrae Theologiae ac Philosophiae Doctor per-
petuam felicitatem.*

Kako mornari, — kaže on u posveti — kad na-
stane oluja, međusobno se pomažu i sokole i svak
na broda radi; tako moraju da čine i oni, koji pri-
padaju lagji Petrovoj, osobito sad kad su nastale to-
like oluje i suprotive za Crkvu katoličku. S toga da
ne bi izgledalo, kao da on ništa ne radi, dao se je
na tumačenje ovih psalama, a stavlja ih pod okrilje
Bellarminovo, kao onoga, koji je toliko uradio za o-
branu Crkve. Donese li ovo djelo koju korist, to se
sve ima pripisati Bellarminu, jer njegovom uzbuđom
i napatkom on se je slavio na ovaj rad; kao što je
i njegovim posredovanjem bio odlikovan čašću dok-
tora filozofije i teologije. Posvata je potpisana: *Ra-
gusae Pridie Kal. Junii 1601.* — Ovoj su knjizi do-
dana tri epigrama Petra Palikuće Lopugjanina, koji je
početkom XVII. vijeka bio učiteljem lijepih znanosti
u Dubrovniku i slovio na daleko radi svoje učenosti.
I s njim je Nikola bio u tijesnim prijateljskim odno-
šajima. Jedan je epigram u čast kardinala Bellarmina,
drugi u čast auktora, a treći hvali samu knjigu. ¹⁾

Nikola je tiskao još jednu knjigu, kako govori
Aldo u gori već spomenutoj bilješci u knjizi: *Dello
Stato delle Repubbliche*, a ta bi bila: *Il trattato sopra
i due primi Capitoli del terzo dell' Anima d' Aristotele*;

¹⁾ Takogjer ni ovo djelo nijesam mogao da nagjem u Du-
brovniku, već sam se i ovdje držao Cerve.

ali ni sam Cerva nije mogao do te knjige da dogje, te
ne zna ni gdje je, ni kad je štampana.

Osim ovih štampanih knjiga Gačetić bijaše sa-
stavio i drugih djela, ali kojih je nestalo; ili možda
leže nepoznate po privatnim bibliotekama. Nekoja od
onih djela još su opstojala u XVIII. vijeku, a to dije-
lom u Dubrovniku a dijelom u Vatikanskoj biblioteci
u Rimu. To su ova djela:

*Commentarium in primum librum Rhetoricorum
Aristotelis.*

*Quattro discorsi dell' anima humana, delli Demoni
ed Angeli e di Dio.*

Ove su se dvije knjige nalazile u Vatikanskoj
biblioteci u XVIII. vijeku, a jedan se je rukopis prve
knjige nalazio takogjer u javnoj biblioteci u Dubrovniku
za vrijeme Cerve.

*I lamentevoli Discorsi sopra i due capi primi del
Pianto di Geremia.*

*Expositiones in Psalmos II. III. IV. V. VII. et
VIII.*

Napokon se je u biblioteci samostana sv. Jakoba
u Dubrovniku za vrijeme Cerve čuvao rukopis jednog
manjeg Nikolinog djela, a bio je juridičnog sadržaja.
U njemu je Nikola branio nekog svećenika Andriju
Michaelis u nekoj parnici kod nadbiskupске kurije.

* * *

Nekoji misle, da se je Gačetić zadnjih godina
svoga života riješio javnih služaba i povukao na po-
redično dobro na Trstenome; ali to ne stoji. Istina
je, da je on želio, da bude riješen javnih posala, da

se slobodnije i bolje može posvetiti nauci, ali ta njegova želja ne bi ispunjena. Nikola je do konca svoga života obnašao sad jednu, a sad drugu javnu, državnu službu, kako se to jasno vidi iz gore navedene bilješke pod br. 12.

A kako je do konca života bio ili u jednoj ili drugoj javnoj službi, tako sva je vjerojatnost, da je do konca života radio na književnom polju. Sa svojim Mecenatom, kardinalom Bellarminom, ostao je u književnom dopisivanju sve do smrti. Ima još jedan list Bellarminov, što ga ovaj bijaše upravio Nikoli malo dana prije njegove smrti. Mi ćemo ga ovdje navesti. — G. 1609. kardinal Bellarmin bijaše objelodanio knjigu proti engleskomu kralju. Ovu knjigu on pošalje Nikoli na dar, a poprati je ovim pismom:

Illustre e Molto Eccellente Signore! Come desiderava V. S. ho mandato uno delli libri miei, stampato ultimamente contro quello del Re d' Inghilterra, in Ancona, raccomandato agli Heredi di Francesco Zuzzori, acciò l' invijino a V. S. con la prima occasione; se in altro posso compiacerla, megl' offro, e dal Signore gli prego ogni contento.

Di Roma il di 6. di Genaro 1610.

Di V. S. Illustre e Molto Eccellente per fargli il servizio Cardinal Bellarmino.

Sign. Dottor Nicolò Vito di Gozzi, Ragusa. ¹⁾

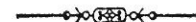
Uzimljući u obzir prilike ondašnjeg saobraćaja, teško, da je ovo pismo zateklo Nikolu u životu. On je umro na 24. januara one godine, a pismo je pisano u Rimu na 6. januara.

Glje je Nikola Gačetić pokopan, ne zna se za stalno. U kapitu (sada moćniku) O. O. Dominikanaca

¹⁾ List se nalazi kod Cerve.

u Dubrovniku vide se još i danas dva groba *Heredum Dragi Domini Alvisii Goccei MDX*. Ako je u jednom od ovih Gačetić pokopan, tad ne daleko jedan od drugoga leže zakopani u sakrestiji Dominikanaca tri odlična muža, koji za života bijahu vjerni prijatelji, skupa radiše na književnom polju te na dugo i široko proslaviše svoju domovinu. Ta su tri glasovita čovjeka: Nikola Gačetić, Miše Monaldi i Dinko Ranjina. ¹⁾

¹⁾ Dinko Ranjina umrije g. 1607. pokopan je i on u kapitu Dominikanaca u Dubrovniku. Vidi: Cerva, o. c. Tom I str. 284. Još se i danas ondje vide dva groba porodice Ranjine: jedan je pred vratima kapitula i natpis mu je: „S Familie Araneorum“, s grbom obitelji na kojemu su tri pauka; drugi je grob u moćniku s natpisom: „S. Marini Dimitri de Ragne... heredibus suis MDXIX. i ovaj takogjer nosi grb obitelji.

/